

hogy egybeállításában a pedagógiai szakszerűség mellett szóhoz jut az irodalmisággal szövetkező művészi ízlés is. A Voinovich Géza meg Móra Ferenc közreműködésével szerkesztett s Úrhegyi Alajostól és Szentiványi Gábertől sajtó alá rendezett olvasmányok a tanításnak már ezen a fokán lehetővé teszik, hogy a magyar jövő reménységei első szellemi táplálékukat legjobbjainak (Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Jókai, Gárdonyi, Herczeg stb.) lelkeségéből meríthessék.

Mulattató, ismeretterjesztő és az erkölcsiséget ápoló mesék, versikék, mondókák és fejtörők céltudatos tarkaságban váltakoznak benne s a Horváth Jenőtől rajzolt szép képek még fokozzák azt a titkos varázst, mellyel Betűország a kis olvasókat — legnagyobb ellenséguiktől — a betűszonytól megvédeni készül. Az emberpalánták észjárásához józan közvetlenséggel igazodó szövegeket mindvégig nyomon kísérik a szemléltető mellékletek, a helyzet- és alakábrázolás olyan ügyes termékei, melyek az elképzeltetésen kívül az ízlés, sőt a kézügyesség fejlesztését is elősegíthetik.

A Kir. Magyar Egyetemi Nyomda áldozatkészsége bizonyára bő kárpótlásra talál majd abban az elismerésben, mellyel vállalkozását az érdekelt körök fogadják.

Velezdi Mihály.

Két Éva. (T. Hallósy Mártha regénye.) A címlap szerint ifjúsági regény, de alig hiszem, hogy ifjúsági olvasmánynak alkalmas volna, mert egyébről sincs benne szó, mint szerelemről, melynek egyes érzéki mozzanatait, bár diszkrétén, de mégis a kelleténél jobban alá vannak húzva. Tekintsük tehát rendes regénynek és mérjük szigorúbb mértékkel.

A szerencsés Ádám, kibe két Éva is szerelmes, dr. Horhy Andor, a vidéki fiatal orvos. Első Évája Hedvig, egy szegény leány, ki annyira szereti Horhyt, hogy ő teszi meg az első döntő lépést: csókra nyújtja az ajkát, Ezt azonban a szintén nagyon szerelmes fiatalember nem fogadja el, mert mindkettejük szegénysége nem engedi, hogy feleségül vegye a leányt. — Miért ez a nagyon körültekintő eljárás? — kérdi a gyakorlati érzékű olvasó —, hiszen ha annyira szereti Hedviget, várhatnak

egy-két évig, amíg annyi lesz a jövedelme a doktornak, hogy elveheti. S ennek a prózai gondolkodású olvasónak aligha igaza nincs. — Hedviget vérig sérti Andor tartózkodása, minden kimagyarázkodás nélkül válnak el, Andor Berlinbe megy, Hedvig színésznő lesz. Egy év múlva újra találkoznak Pesten, még mindig igen szeretik egymást, alaposan ki is magyarázkodnak, s a leány mégis visszautasítja Horhyt. Ez a másik nagyobb lélekrajzi zökkenő. Nem értjük ezt a ridegséget, melynek semmi különösebb oka és értelme nincs. De meg is bűnhődik Hedvig reményszívűségéért: az író egyszerűen elejti s új mesét kezd — nélküle.

A második Éva (ennek már a neve is az) egy gazdag, szép és elkényeztetett leányka, kinek Horhy gondoskodása menti meg az életét, s aki beleszeret a szép fiúba. Az is rokonszenvez vele és elmeséli neki szerelme bús történetét, mintha az egy barátjáé volna. Az éleseszű Éva rögtön kitalálja, hogy a barát maga a doktor s ő is elmeséli a maga reménytelen szerelmét egy ifjú iránt, aki ezt az érzelmet nem viszonozza. Horhy már nem olyan éleseszű és nem találja ki, hogy ez a boldog ember ő maga. — Ejnye, de naiv történet! — jegyzi meg erre az a tizenhétéves leányolvasó, akinek mamája az ifjúsági regény felírásától félrevezetve megvette a könyvet. — A következő fejezetben meglepetve látjuk, hogy Andor és Éva karonfogva sétálnak, mint jegyesek. Andor Hedvig emléke és Éva között ingadozik, Éva pedig abban reménykedik, hogy meg tudja hódítani Andort, de azért, mikor férje lesz, az esküvő után visszautasítja heves udvarlását, mert csak pillanatnyi érzéki fellobbanásnak tartja. Andort az ellenállás mind szerelmesebbé teszi, mind a ketten szenvednek, míg a rövidlátó férjet fel nem világosítja Éva rokona, ki szintén szerelmes belé, hogy a leány őt szereti és szerette mindig. Így végre boldogok lesznek, bár az ingadozó fiatal férj még kibékülésük napján is ibolyacsokrot küld Hedvig öltözőjébe.

Mennyi szerelem s mily kevés valószínűség! Az író ugyan megpróbál mindent lélekrajzilag indokolni s ez dicséretére válik, de indokolásait ritkán fogadhatjuk el. Ilyenkor látszik,

hogy ez nem könnyű dolog. Az igazi lélekrajzoló művész minden erőfeszítés nélkül meg tud bennünket győzni alakjainak lelki átalakulásairól, sok írónak pedig ez minden gondos és aprólékos munka ellenére sem sikerül.

A regénynek különben vannak sikerültebb részei: a dialógus itt-ott nekilendül, egy-egy hangulatrajz megkap bennünket, Éva alakja elég kedves és valóságos. Mindez tehetőségre vall, s ez a tehetség bizonyára tud majd irodalmi sablónmunka helyett olyan regényt is alkotni, melynek már igazi emberek fogják élni a maguk igazi életét. Sz. F.

Alszegey Zsolt Vázlatok című könyvében (Pallas-kiadás, 1925) tíz irodalmi esszajt teszi közzé, melyek már folyóiratokban külön-külön megjelentek a nyilvánosság előtt. Úgy gondoljuk, hogy egy író részéről az efféle összegyűjtött közrebecsálás mindig annyit jelent, hogy a saját munkásságát a napi jelentőségen felül értékeli, s megvárja, hogy az ismertetések, bírálatok is ez érték szerint foglalkozzanak vele. S valóban Alszegey tanulmányai meg is érdemlik, hogy ha megállapításaiikkal és módszerükkel nem is ért valaki egyet, a szerzővel való vitakozásra okvetlenül alkalmas fogódzó pontoknak tartsa.

Az első, ami szinte provokálón követeli a vitát, a szerzőnek irodalomtörténeti módszere. Alszegey e könyvében egy-egy író megítélésére, munkássága ismertetésére és értékelésére a legjellemzőbb, a legtermékenyebb szempontnak azt tartja, ha bemutatja az írónak azt, mikép vélekedik a világról, társadalomról s mikép tükrözi a maga korát. Ezzel szemben a formai szempontok, vagyis az, hogy az író miként önti formába élményeit és megfigyeléseit, hogy mikép ad anyagának alakot, ezek Alszegeyht hasonlíthatatlanul kevésbé érdeklít.

Pedig a művészt művésszé éppen alakot adó képessége teszi. Egy költőnek megítélésében is tehát a legfőbb szempontnak, a vizsgálat első kérdésének ennek kell lennie. A kutatás második műveletének pedig arra kell irányulnia, hogy az egyes írónak egyéni alakító képessége, hogyan kapcsolódik az irodalmi élet szakadatlanúságába, hogy egy írónak

formáló munkája hogyan fejleszti vagy destruálja az elődeitől főkincselte formaeredményeket, vagy pedig hogy sugall követőinek újakat. Mert az irodalomtörténet egyedül ezzel a kutató-módszerrel válik egyfelől igazán *történetté*, másfelől pedig ez által szűnik meg egyéb történelmi diszciplináknak (művelődés-, társadalomtörténet stb.) pusztá függvénye vagy illusztrációja maradni. Minden művészettörténetnek, s mivel a költészet is művészet, a költészet-történetnek is, ez alakító erők fejlődését és változását kell vizsgálati tárgyalás tárgyává tennie, ha valóban tudomány, még pedig önálló, immansens felfogású, az értékelést nem kívülről, más tudományágaktól váró és elfogadó, tudomány akar lenni.

Alszegey tudományos tekintete e formai szempontokat kevésre méltatja. Alapjában a Taine-iskolának híve ő is, és egy pár valamósszeru nyilatkozatával kutatásának irányadó elvét világosan leleplezi. Domonkos Istvánról írt esszéjének egyik mondata nagyon jellemzően így kezdődik: „Amit eddig Domonkos István rajzai nyomán a falu életéből bemutattam...” Ime Alszegey szempontja! Vajjon hát a falu bemutatása volt nekij főcélja, s Domonkos István rajzai csak dokumentumok, csak ismeretbővítő adatok voltak számára? Kozma Andorról írván, még jellemzőbbeket mond: „Ahogy a ma embere a XVIII. század fordulójának magyar nemesét Berzsényi Dániel és Kisfaludy Sándor költészetéből tudja leghívebben rekonstruálni... olyan őszinte és beszédes forrás lesz a XIX. század fordulójáról az a költői termés, melyet Kozma Andor kötetei foglalnak magukban.” Tisztelettel kérdezzük: Berzsényi, Kisfaludy Sándor és Kozma Andor költészetét *csak* vagy *főképen* a szerint értékeljük tehát, amennyi művelődés- vagy politikai történeti okulást nekünk nyújtanak? Nem, nem! Ez az általános historiával foglalkozó tudósok lehet a szempontja, de nem az irodalomtörténet-író!

De hát vajjon akkor irodalomtörténeti megítélésünkben teljesen mellőzzük-e az író látásának és felfogásának művelődéstörténeti beágyazottságát? Az irodalomtörténetnek az alakításra, mint főszempontokra vetődő tekintete, nyilván